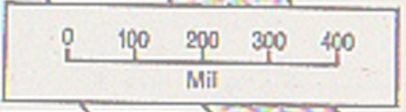
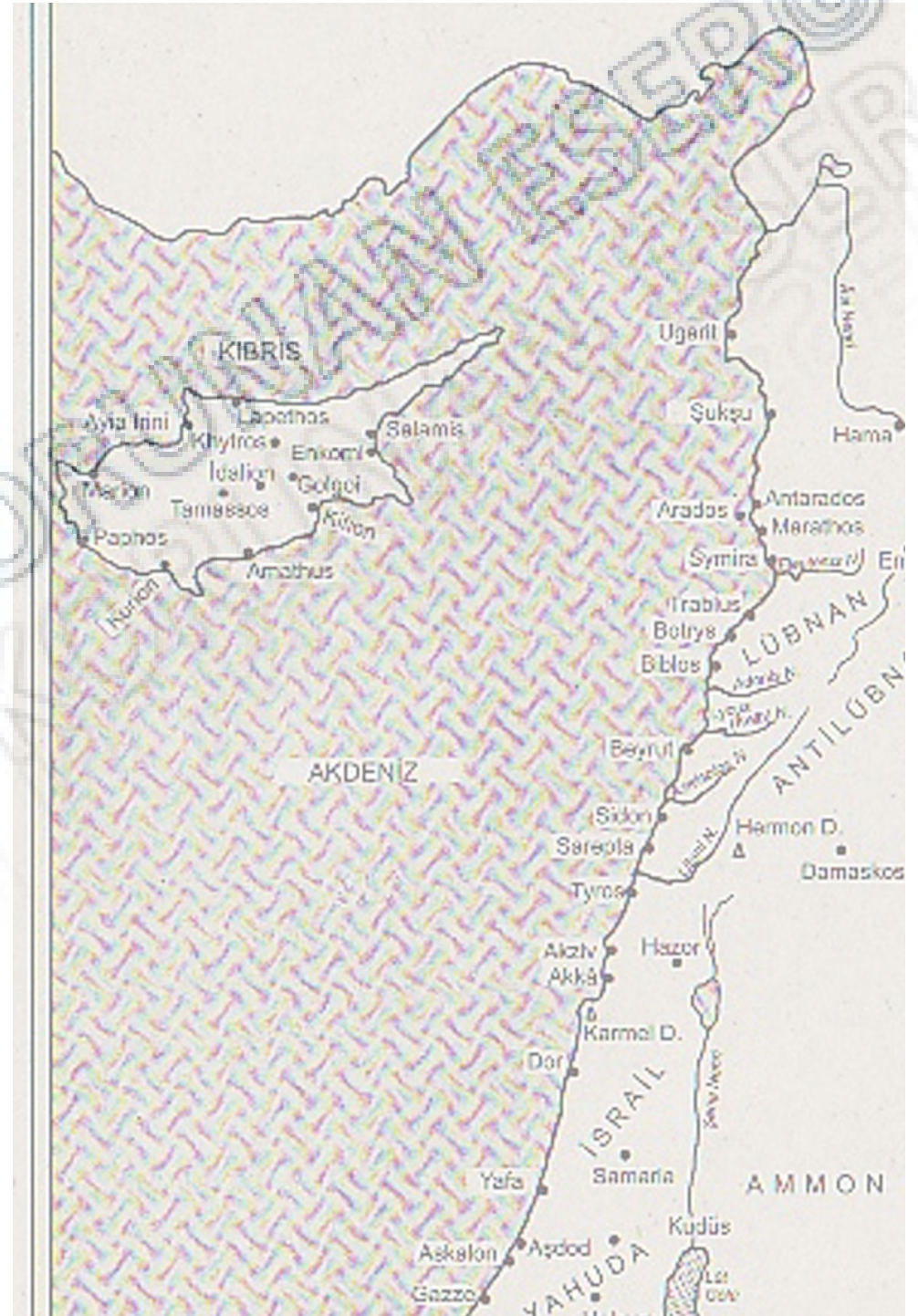

AKDENİZ’de FENİKE
YAYILMASI

- M.Ö. 1200
- -Deniz kavimlerinin istilası!
- -Demir Devrinin başlangıcı!
- -Fenike tarihinin ve uygarlığının başlangıcı!
- İbranilerin-aramilerin gelişiyle, Lübnan-Akdeniz arasına sıkışan kıyı halkları Akdeniz'e açılmaya mecbur kalmışlardır.

- Fenike bölgesi: Tel Sukas (Şukşu: Ugarit'in güneyindeki liman kenti) ile Akka (Karmel Dağının kuzeyi İsrail)
- Kolonileşme: Fenike uygarlığının gelişmesi ile ilgili
- Pön: Fenike uygarlığının devamıdır.
- Sonu: Hellenizm/Koloniler ise bir müddet daha devam etti.

Halk: *ØØIVIKEÇ* (foyn_ikes)

Bölge: *ØØIVIKN* (foyn_ike)

Mor: *ØØIVIKŠ* (foyniks)

po-ni-ki-ja: Miken metinlerinde kırmızı ve araba (feminen).

po-ni-ki-jo: Plinius'ta geçen *herba Phoenicea* adlı bitki.

Kenan/Kenani: Fenike bölgesi için kullanılan yerel terimdir.M.Ö. 15 yy.'dan itibaren bölge ve halk için kullanılır (Idrimi heykeli, Menfis'teki II. Amenofis steli, Kitab-ı Mukaddes)

knahhu: mor (Nuzi'deki Akad metinleri)

- **Köken**
- Albright: Eritre/Samilerin anayurdu kökeni meselesi??
- Eissfeldt: Sina yarımadası veya Arap bozkırlarından M.Ö. 3. binde gelmişlerdi.
- Contenau: Sami'dir.
- Harden: Arabistan/Basra Körfezi kökenli olup Sami göçleriyle gelmiştir.

- **Dayanak:**

- Klasik yazarlar:

Bylbloslu Philon: yerli

Herodot: Eritre

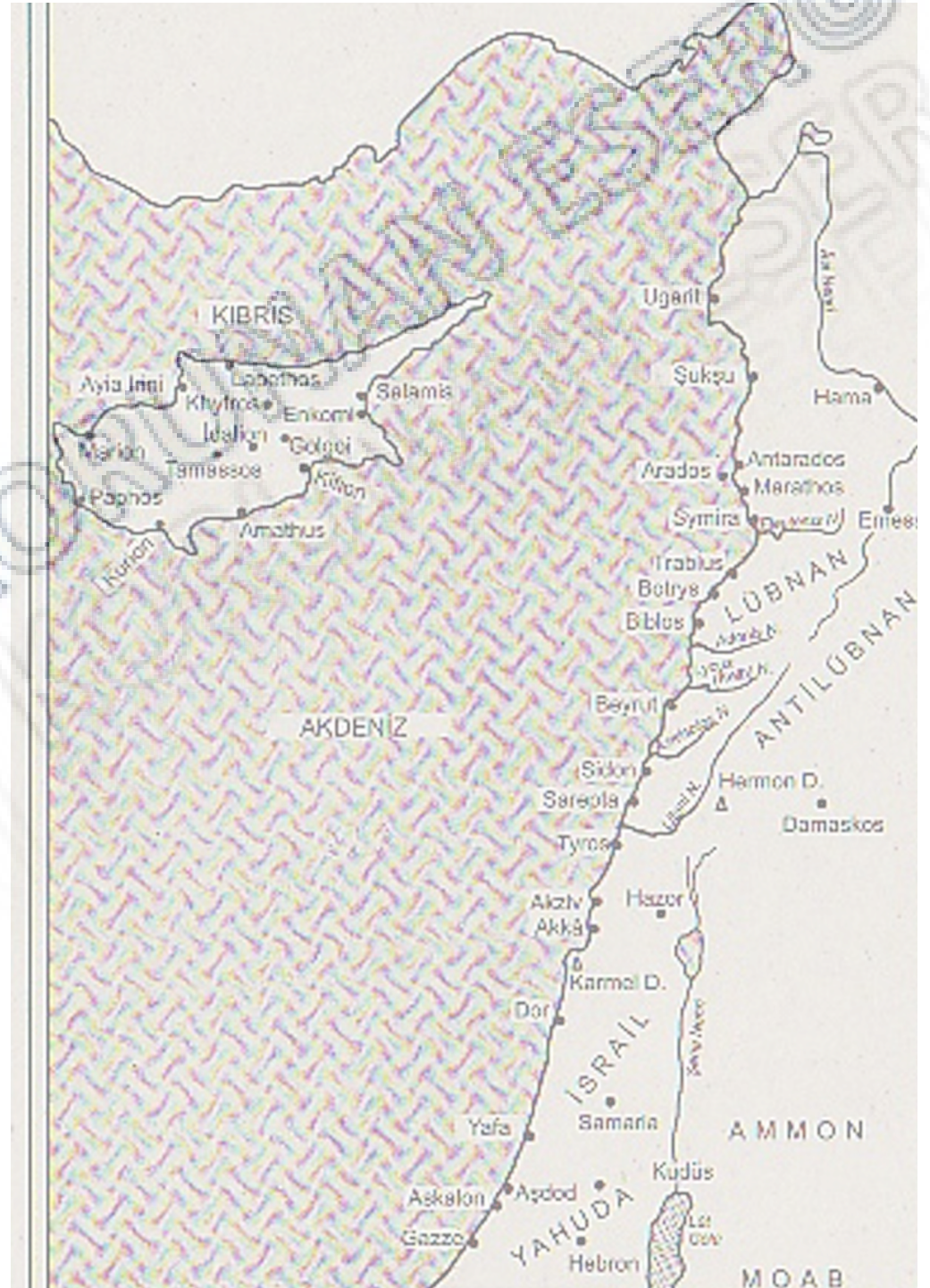
Strabon/Plinius: Basra körfezi

Iustinus: deprem sonucu anayurtlarından (?) kaçarak, önce Lut Gölü'ne sonradan Akdeniz kıyılarına gelmiştir.

Dilleri Samicedir.

Fenikelilerin bir halk olarak bağımsızlıkları belli coğrafya ve tarihsel-siyasi şartların sonucunda oluşur, ama bir yurda ya da ırka dayandırılmaz.

- Bölge:
- Kuzey sınır Tell sukas'dır. Ugarit ise M.Ö. 1200'de sona erdiği için Fenike uygarlığına ait değildir.
- Güney sınırı Akka'dır.
- Doğu: Lübnan dağ zinciri.
- Batı: Akdeniz. Lübnan zinciri 100 km boyunca denize paralel uzanır. Dar bir sahil vardır. Sahil ile iç kesim arasında parçalanmışlık vardır. Ayrıca, sahilde, kendi içinde de kapalı havzalar oluşmuştur. Doğal olarak tek açılım Akdenize'dir.

- Fenike kentleri:
- Rüzgara ve mevsime göre kullanılmak üzere, biri kuzeyde diğeri güneydeki limanları içlerine alacak şekilde dağlık burunlar üzerinde olmak üzere iki kapılıdır.
- Ayrıca, gerektiğinde kullanılmak üzere kıyıya yakın adacıklar da tercih edilmekteydi. Arados (Arvad) ile Tyros (Sur) böyledir.
- Doğal kaynaklar:
- En önemli kaynak Lübnan'ın sedir ormanlarıdır.

- Tarih:
- **Fenike dilindeki yazıtlar** yetersizdir. Sadece jeneolojik yazıtlardır: hanedan listeleri ve adak/sunu vs... İlk yazıtları Byblos kentindedir.
- **Iosephos'un Tyros yıllıklarında** 10.-8. yy iye 6. yy. Tarihleri ile kant tarihleri; kral isimleri ve bazı yerel olaylar.
- Kitab-ı Mukaddes ile yapılan karşılaştırmalar bunların doğru olduklarını gösterir.
- **Mezopotamya kaynakları:**
- Asur yıllıkları: fetihlerden ve de bolca Tyros'dan bahsedilir.
- **Geç Klasik kaynaklar:**
- Erken evreler hakkında bilgi vermez ve her zaman güvenilir değildir.

- Bağımsızlık Çağı:
- Deniz Kavimlerince Arados ve Sidon yıkıldı. Asur ve Mısır etkisizdi. Arami ve İbrani kentleri gelişti.
- Bu dönemin en önemli kentleri Arados, Byblos, Sidon, Tyros ve Akka'dır.
- En başlarda, Sidon diğer kentlere hakimdir. Saydalılar terimi, tüm Fenike halkı için kullanılmış.
- İosephos'a göre, 1200'den hemen sonra (Kudus tapınağının inşa edilmesinden 240 yıl önce) Ashkalonluların (muhtemelen Deniz Kavimleri) bozguna uğrattığı Sidon halkı gemilerle kaçarak Tyros'u kurarlar. Aslında- Tyros daha önceden varolduğundan bu anlatı doğru değildir ancak olasılıkla bazı Sidonlular kaçarak Tyros'a sığınmış olmalıdırlar.

- Fenikelilerin ilk dűşmanları Filistiler ve İsraililerdi.
- Filistiler ile ilgili ayrıntılı bilgi yok. Sadece Sidon'un Askalaonlar tarafından yıkılması bilinir.
- Eski Ahit'te ise, Tyros yıllıkları ile de doğrulan ayrıntılı bilgiler var. **Davud**'un (y. 1000-961) devletini genişletirken Fenike kıyılarını da almış olması mümkündür. Ancak en büyük Fenike kenti olan Tyros, Davud'un sarayını inşa ederken kullanacağı sedir için, gönderdiği elçi ve ustalardan anlaşıldığı kadarıyla bağımsız olup kralı da Hiram'dır.
- Kral Süleyman (y. 961-922) zamanında Tyros'ta Abibaal oğu Hiram veya Ahiram vardı. Süleyman ile Ahiram iyi ilişkiler içindeydi.

- Tyros yıllıklarında Ahiram'ın ardıllarından da bahsedilir.
- **Tyros Kralları:**
- Abibaal ođu Hiram veya Ahiram: Kral Süleyman (y. 961-922)
- Baleazar (935-919)
- Abdastratos (918-910)
- Astharymos (897-889)
- Methustratos (909-898)
- Phelles (888)
- Ittobaal (887-856)
- Ittobaal'in tahta çıktığında İsrail'de Omri tahta çıkar ve iki devlet dost olur. Ittobaal kızını Omri'nin oğuyla evlendirir.
- Balezoros (855-850)
- Mettenos (849-821)
- Pygmalion (820-774) (7. yılında (814-813) kızkardeşi kaçıp Kartaca şehrini kurar)

- Byblos kralları:
- M.Ö. 10.yy.da Byblos'taki krallar:
- Ahiram: y. 1000
- Ittobaal: 980
- Abibaal: 940
- Yehimilk: 920
- Elibaal: 900
- Şipitbaal: 880

Abibaal, Mısır yazıtlarında (I Şeşonk 950-929),
Elibaal ise (I. Osorkon 929-893) adı geçer.

Krallar, Biblos kralı ünvanı taşırlar, yani bağımsızdır.

- **Asur yayılımı**
- Bölgede Mısır'ın egemenliği 1100 civarında geriler; **I. Tiglatpaleser** (1112-1074), bu dönemde Yukarı Suriye'ye sefere çıkmış ve Arados, Byblos ve Sidon'dan haraç almıştır.
- **II. Asurnasirpal** (883-859), yaklaşık 875'lerde Akdeniz kıyılarına kadar iner. Tyros, Sidon, Byblos, Makhalata, Maisa, Kaisa, Amurru ve deniz ortasındaki Arados halklarından, yün, keten giysi, altın, bakır, tunç, fildişi, maymun vs. haraç alır.
- Nimrud'daki sarayın yapımında Tyros ve Sidon'lu ustalar da çalıştırılmıştır.
- **III. Salmanasar** (858-824), Hama ve Şam'a yönelmiş oradan da Fenike kentlerine kadar ilerlemiştir.
- 852 yılında ilk kez Fenikelilerle kurulan temas Kurkh monolityle de doğrulanmaktadır. Aradoslular, Şianlar, Usnat, ırkat birliklerinden bahsedilir.
- Daha sonra Salmanasar'ın 11. 14. ve 18. yıllarındaki seferleri de bu bölgeye kadar uzanmış ve Tyros ve Sidon halkları ile Omri oğlu Yehu'nun (İsrail) haraçlarını almıştır. Bu dönemde Tyros kralının adı **Ba'li manzer**'dir.
- Salmanasar'ın 21. yılındaki seferinde bir başka Fenike kralından; Ba'li isimli bir kraldan bahsedilir. Ancak bu kralın devletinin adı ve başkenti La-ru(?)-ba da bilinmez.

- III. Salmanasar'dan sonra III. Tiglatpleser (745-727) zamanına kadar Fenike huzurludur. Sadece **III. Adad-nirari** (809-782) beşinci yılında bölgeye kadar ilerler ve vergiler koyar.
- Dolayısıyla bu döneme dek Asur yayılmacılığı bölgede kalıcı bir fethe dönüşmemiştir.
- **III. Tiglatpleser** zamanında ise bu artık fethe döner. 3. yılındabirçok kent fethedilir ve başlarına Asurlu valiler atanır.
- Onun yıllıklarında **Byblos** Sibitti-bili isimli bir kral tarafından yönetilir ve haraç veren bağımsız bir krallık olarak gösterilir.
- **Arados** ve kralı Mattan-bili de aynı konumdaydı.
- **Tyros**, kralı II. Ahiram zamanda da haraç ödemiştir ancak bölgesinde bağımsızdır.
- Sidon'dan ise hiç bahsedilmez.

- **V. Salmanasar** (726-722) döneminin sonlarında Samaria'yı fethetmişti.
- **II. Sargon** (721-705) Kıbrıs'ı fethetmiştir. Kition'a kendi adını taşıyan bir stel diktirmiştir.
- Bu dönemde, Akdeniz ticareti tek başına Fenikelilerin kontrolünden çıkmı, Asur'un da egemenliği oluşmuştu.
- Ancak bu dönemde Fenike şehirlerinde huzursuzlukların olduğu bilinmekte; Hama, Arpad, Damaskos ve Samaria kentlerinde ayaklanmalar çıkmıştır. Ancak Sargon bunlara hızla müdahale etmiştir.
- **Senharip** (705-681) içlerinde Fenike kentlerinin de bulunduğu Suriye kentleri, Asur'a karşı bir koalisyon oluşturur. Ancak Senharip 3. seferinde bunları yener.
- **Esarhaddon** (681-668) zamanında Sidon kralı Ittobaal'in ardılı Abdi-Milkutti'ydi. O da ayaklanır ancak yenilir. Tyros'a Assurlu bir vali atanır ve denizcilikte sözün Asur'a geçtiği anlaşılır. Sonrasında Mısır'la ittifak kurarak Asur'a başkaldırır, ancak yine de Asur'dan kurtulamaz.
- Esarhaddon oğlu Asurbanipal zamanında da Asur'un bölgede egemenliği devam eder. Onun ardılları döneminde ise artık Fenike'den söz edilmez. Bölge üç eyalete bölünmüş (Simyra, Sidon ve Uşu), bağımsız ancak Suriye'ye haraç ödeyen üç kent (Arados, Byblos ve Tyros) Fenike'nin en önemli güçleridir.

Harf		İsim	Transliterasyon	Karşılık gelen harf				
				İbranî	Arap	Yunan	Türk	Kiril
		Elif	'	א	ا	Αα	Aa	Аа
		Bet	b	ב	ب	Ββ	Bb	Бб, Вв
		gimel	g	ג	ج	Γγ	Çç, Gg	Гг
		Dalet	d	ד	د	Δδ	Dd	Дд
		He	h	ה	ه	Εε	Ee	Ее, Ёё
		vav	w	ו	و	(Ff), Yu	Ff, Uu, Vv, Ww, Yy	Уу
		zayin	z	ז	ز	Ζζ	Zz	Зз
		Het	h	ח	ح	Ηη	Hh	Ии

20
sessiz ve
2 sesli
harften
oluşur

- Pierre Montet 1923'te Byblos'ta bulmuş.
- 13. yy. ancak olasılıkla 11. yy.'da tekrar kullanılmış.
- Kanatlı sfenksli tahtında oturan kral önünde ona lotus çiçeği sunan rahip resmedilmiş.
- Kapakta, aralarında oturan aslanların yer aldığı iki erkek figürü vardır.
- Glenn Markoe tarafından okunan yazıtında baba-oğula ait yazıt vardır. Yazıt en eski Fenikece yazıt olarak kabul edilir.
- "Ahiram'ın oğlu Ittobaal, Byblos kralı, bu lahti babası Ahiram için, "sonsuzluk evine yerleştirdiği zaman" yaptırdı. Eğer
- LBA'da bölgedeki Mısır etkisine karşın, burada, figürlerin işlenişinde ve taht ile masada Assur etkileri hakimdir.
- Mısır'ın 20-21. hanedanları sırasında Fenikedeki Mısır etkinliğinin eksikliğine karşın 22. Hanedan sırasında Mısır-Fenike ilişkileri çok kuvvetlenir.

Byblos:

Ahiram

Ittobaal

Abibaal

Yehimilk

Elibaal

Şipitbaal